

OBRAD KUJOVIĆ

Istraživanje i izrada jugoslovenske vojne bibliografije

Jugoslovenska vojna bibliografija trebalo bi da predstavlja sistematizovan pregled vojnih izdanja nastalih kod nas od polovine XVIII do osamdesetih godina XX veka. Ona bi po vremenskom zahvatu bila *retrospektivna*, prema karakteru *stručna*, a prema geografskom opsegu *nacionalna*. Prvo vojno izdanje, prema do sada istraženom materijalu, štampano je 1748. godine. Na osnovu dosadašnjih istraživanja ustanovljeno je da bi ovo izdanje moglo da predstavlja najstariji vojni dokumenat štampan na tlu današnje Jugoslavije, na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti. Zbog toga se 1748. godina uzima kao godina od koje počinje jugoslovenska vojna bibliografija.

Pojava i osobenosti najstarijih bibliografija u nas vezane su sa prelomnim trenucima istorije pojedinih naših naroda. Zato pojedine etape razvoja jugoslovenske vojne bibliografije zahtevaju poseban tretman i prilaz u istraživačkom radu.¹

Pre nego što se pređe na konkretna pitanja koja će se u ovom radu razmatrati, a koja su u vezi sa prikupljanjem i obradom materijala za jugoslovensku vojnu bibliografiju, neophodno je makar ukratko osvrnuti se na ulogu bibliografije, metodiku bibliografskog rada i neka druga pitanja.

¹ Do 1918. i od 1918. godine na dalje (period do 1918. godine, kada jugoslovenske zemlje još nisu bile ujedinjene, zatim od ujedinjenja 1918. do 1941. godine, od 1941. do 1945. godine i od 1945. godine do danas). Naime, u periodu do 1918. godine, pojedine jugoslovenske zemlje, usled tuđinske uprave i zaostalosti svog društvenog razvoja, nisu ni imale podjednakih uslova za izdavanje i bibliografsku obradu vojnih publikacija.

Ovakav osvrt poslužiće kao informacija koja će bar donekle da pomogne sagledavanju sadašnjeg stanja jugoslovenske vojne bibliografije. U savremenom svetu, u masi naučnih izvora i podataka koji svakim danom sve više narastaju, naučni radnik nije u stanju da sve to prati i sagleda. Zbog toga se postavlja pitanje: kako doći do saznanja o postignutim rezultatima u nekoj užoj ili široj oblasti nauke, a da naponi naučnog radnika i njegovi rezultati ne budu uzaludni?

Isključeno je da bi danas čovek, makar i u glavnim crtama, mogao da bude obavešten o svemu što se dešava u svetskoj nauci. U toj disproporciji između naših mogućnosti i sredstava, između naših htenja i mogućnosti potpune analize, neophodno je usavršiti instrumente koji će na nekom praktičnom polju olakšati rad istraživača u pojedinim disciplinama. To su, pre svega, bibliografije koje nam pokazuju šta je sve publikovano iz neke naučne oblasti. Radovi bibliografske sadržine zauzimaju s metodskog stanovišta značajno mesto, jer pružaju informaciju o štampanim publikacijama. Prema tome, informisanje je neposredna uloga bibliografije, čiji je cilj da ubrza, olakša i širi pisane proizvode ljudskog uma.

Savremena bibliografija ne ograničava svoju ulogu samo na popisivanje, odnosno registrovanje štampanih publikacija, već se uvek postavlja u ulogu aktivnog posrednika između publikacije i korisnika. Ona korisnika informiše o štampanim publikacijama, a zavisno od stepena bibliografske obrade, o sadržaju i naučnoj vrednosti, o tome šta je naučno a šta nenaučno. Bibliografija ima i značajnu istorijsku ulogu. Sačuvani spisi koji se odnose na fondove čuvenih biblioteka starog veka postajali su bibliografije, tj. istorijska svedočanstva o broju i sadržaju knjiga pojedinih epoha. Bibliografija osobenim metodama otkriva svestranu sliku kulturne istorije pojedinih naroda i određuje ulogu koju su oni imali u istoriji svetskih kultura.

Jugoslovenska vojna bibliografija, osim primarne uloge — da informiše i ukaže na konkretna vojna dela, odnosno da omogućiti lakši pristup vojnim delima potrebnim za izučavanje razvoja naše vojne misli i prakse — ima i istorijski značaj, jer beleži celokupnu vojnoizdavačku produkciju naroda i narodnosti nastalu na tlu Jugoslavije. Konceptijski pristup istraživanjima i izradi jugoslovenske vojne bibliografije samo je pokušaj da se praktično doprinese organizaciji rada u daljim istraživanjima, i da se sagleda mesto i uloga ove bibliografije u sklopu opšteg sistema naučnih informacija u oružanim snagama.

Svaki bibliografski rad, po pravilu, sastoji se od određenih postupaka: istraživanja štampanih publikacija koje će biti obuhvaćene

bibliografijom; registrovanja istraženih materijala; odabiranja materijala; bibliografskog opisa odabranih materijala (»de visu«, što znači sa knjigom u ruci); sistematizacije obrađenog materijala i izrade pomoćnih instrumenata.

Navedeni postupci svojstveni su radu svakog savremenog bibliografa. Prvi proces, *istraživanje štampanih publikacija*, temelji se na određivanju oblasti i razdoblja iz kojih će se štampane publikacije istraživati, odnosno na postavljanju sadržajnih i vremenskih okvira bibliografije. U tom smislu određuju se kriterijumi odabiranja, način obrade i sistematizacija bibliografske građe. Prilikom istraživanja, sakupljanja i izbora bibliografske građe mora se imati na umu opseg i namena bibliografije. Pre svega, nužno je precizirati kakva se bibliografija želi (opšta, nacionalna, stručna), a zatim šta se njome želi obuhvatiti (knjige, časopisi, novine, članci iz časopisa ili novina itd.). Potrebno je naglasiti da bibliograf, već na samom početku bibliografskih istraživanja, mora imati sasvim jasne kriterijume kojih će se pridržavati i koji se u toku rada ne mogu menjati. Da bi korisnik bibliografije saznao šta mu ona nudi, neophodno je u uvodu navesti i obrazložiti kriterijume koji su uzeti za sastavljanje bibliografije. U vezi sa bibliografskim opisom, valja naglasiti da je i Međunarodna organizacija za standardizaciju (ISO) počela da se bavi pitanjima bibliografskog opisa, njegovog uobličavanja, redosledom elemenata, interpunkcijom i grafičkom obradom, pa su u vezi s tim sačinjeni izvesni međunarodni standardi, koji su u vidu preporuka dostavljeni pojedinim zemljama.

Jugoslovenska vojna bibliografija obuhvatila bi vojna izdanja, a u prvom redu knjige, časopise i novine, eventualno i sitni materijal kao što su spisi privatnog karaktera, plakati, leci, stripovi i sl. Prikupljanje bibliografske građe vršilo bi se za sve vrste vojnih publikacija paralelno. Po završetku bibliografskih istraživanja i prikupljanja bibliografske građe za vojna izdanja, pristupilo bi se istraživanjima i izradi bibliografije članaka iz vojnih časopisa, a najverovatnije i značajnijih članaka iz vojne štampe.

Načelna periodizacija jugoslovenske vojne bibliografije

Kako su istorijska zbivanja kod nas u pojedinim istorijskim razdobljima imala veliki uticaj i na razvoj vojnih nauka (vojne bibliografije posebno), neophodno je izvršiti podelu istraživanja na odre-

dene vremenske periode označene tim istorijskim zbivanjima. Ako se navedena konstatacija može prihvatiti, onda bi istraživanje i izradu jugoslovenske vojne bibliografije trebalo podeliti na četiri perioda.

Prvi period obuhvatio bi vojne publikacije štampane na tlu Jugoslavije zaključno sa 1918. godinom, na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti.

Drugi period bi obuhvatio vojne publikacije štampane u Jugoslaviji na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti koje se odnose na postanak i razvoj vojske i vojno-političkih prilika u bivšoj Jugoslaviji, u sklopu svih naših naroda i narodnosti od 1919. do 1941. godine.

Treći period obuhvatio bi vojne publikacije štampane od 1941—1945. godine, s tim što bi se bibliografski materijal iz ovog perioda morao razgraničiti, a zatim sistematizovati u dve posebne celine; naime, bibliografski materijal izdavačke delatnosti u NOR-u, odnosno u NOV i POJ, činio bi jednu celinu, dok bi se bibliografski materijal koji prikazuje postanak, razvoj i vojnu organizaciju kvislinških režima (u razdoblju od 1941—1945. godine) štampan na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti, svrstao u drugu celinu.

Četvrti period obuhvatio bi bibliografsku građu koja prikazuje razvoj i organizaciju JNA, njen posleratni, mirnodopski razvoj, kao i sva ostala vojna izdanja štampana na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti od završetka drugog svetskog rata do danas.

Realizacija istraživanja po fazama

Osnovne smernice za početak realizacije bibliografskih istraživanja vojnih publikacija za period do 1918. godine, donesene su 1953. godine u bivšoj Centralnoj vojnoj biblioteci JNA. Postojalo je uverenje da bi ova bibliografija po svojoj nameni i materijalu koji bi obuhvatila imala značajnu vrednost za proučavanje razvoja vojno-naučne misli kod nas u poslednjih dvesta pa i više godina. U isto vreme, to bi bila prva retrospektivna vojna bibliografija jugoslovenskog karaktera. Ona bi obuhvatila sve vojne, vojnostručne, vojno-naučne, vojnoistorijske i vojno-političke publikacije iz proteklih istorijskih perioda, koje prikazuju nastanak, razvoj i organizaciju vojske i vojnih nauka uopšte, kao i dugotrajnu borbu naših naroda

za slobodu, nezavisnost i očuvanje teritorijalnog integriteta. Međutim, prilikom realizacije tog posla, već na samom početku istraživačkih radova, isprečila su se neka nejasna i sporna pitanja, i problemi koje je trebalo rešiti i u vezi s tim zauzeti jasno određene stavove.²

Nakon razmatranja tih i drugih pitanja, u Centralnoj biblioteci JNA bio je svojevremeno zauzet načelan stav da: jugoslovenska retrospektivna vojna bibliografija za period do 1918. godine obuhvati knjige i drugi štampani materijal čisto vojnog karaktera, koji se odnose na vojne nauke uopšte (posebno na strategiju, operativiku, taktiku, vojnu istoriju, vojnu tehniku, sanitetsku službu, vojna pravila, zakone, uredbе, uputstva, biografije vojnih lica i dr.); da se obrađuju publikacije sa vojno-političkom i vojnoistorijskom tematikom izdane službeno od strane naših vojnih komandi i drugih vojnih ustanova, ili od strane jugoslovenskih vojnih pisaca, kao i prevedena vojnostručna i vojnoistorijska dela inostranih autora; od beletrističkih literarnih ostvarenja obrađivala bi se samo ona koja neposredno opisuju ili opevaju pojedine bitke i druge značajne istorijske događaje i ličnosti.

Osnovni kriterij koji je uticao na takav stav — da se bibliografska građa svede u pomenute okvire — bilo je uverenje da su time obuhvaćena čisto vojna, vojno-politička i vojnoistorijska, dakle osnovna pitanja iz istorije naših naroda. Prevedena vojnostručna i vojnoistorijska dela inostranih autora uzeta su zato što su u početnom periodu razvoja vojne nauke u našoj zemlji korišćena za izradu vojnih pravila, udžbenika i drugih vojnih priručnika. Zauzet je stav da ova bibliografija ne bi obuhvatila austrougarska pravila, zakone i druge propise koji su, pre svega, odražavali vojnu misao i organizaciju austrougarske vojske.

Na prikupljanju i obradi bibliografske građe za izradu ove bibliografije radila je ekipa od šest stručnjaka gotovo punih deset

² Na primer: da li bi se, osim dela jugoslovenskih vojnih autora koji su radili i istakli se u zemlji, trebalo obuhvatiti i dela onih Jugoslovena koji su postali poznati vojni rukovodioci nekih stranih armija; da li bi za izradu ovakve bibliografije došla u obzir i bibliografska građa koja se odnosi na austrougarska pravila, zakone, propise, uredbе i slično, prevedena na neki od jezika jugoslovenskih naroda i narodnosti, namenjena našim ljudima koji su služili u austrougarskoj vojsci i ugarskom domobranstvu od 1868—1918. godine; da li bi za ovu bibliografiju trebalo uzeti u obzir vojnoistorijska i vojno-politička dela jugoslovenskih autora pisana na stranim jezicima, a koja tretiraju pitanja ratova koje su vodili jugoslovenski narodi i narodnosti; da li bi se obuhvatila dela inostranih autora pisana na inostranim jezicima, koja tretiraju pitanja naših naroda i naše teritorije; da li obuhvatiti i u kom obimu pesme koje opevaju pojedine bitke, ličnosti i običaje iz naše ratne prošlosti, itd.

godina (od 1953. do novembra 1962. godine).³ Novembra 1962. godine, zbog nedostatka materijalnih sredstava, prestalo je istraživanje i izrada jugoslovenske vojne bibliografije, tako da se sve do početka 1974. nije ništa radilo.

Nakon osnivanja Centra za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije zauzet je stav da se na vojnoj bibliografiji nastave dalja istraživanja. U isto vreme, smatralo se neophodnim da se izvrši pregled celokupne bibliografske građe koja je bila prikupljena do novembra 1962. godine. Bibliografska redakcija i nova istraživanja početa su u toku 1974. i do danas je sakupljeno 3.625 bibliografskih jedinica.⁴

U toku 1976. godine sačinjeni su registri i drugi odgovarajući instrumenti neophodni za lakše korišćenje, pa je time i posao oko pripreme jugoslovenske retrospektivne vojne bibliografije zaključno sa 1918. godinom bio završen.

Istraživanja, odnosno druga faza obuhvata period između dva svetska rata od 1919. do 1941. godine, tj. period u kojem su nastale vojne publikacije koje se odnose na postanak i razvoj vojske i vojno-političkih prilika u bivšoj Jugoslaviji. Realizacija bibliografskih istraživanja za ovaj period, zbog rasutosti vojnih publikacija širom zemlje i većih finansijskih sredstava, zahteva angažovanje i većeg broja stručnjaka — istraživača.

Jezička područja sa kojih bi se vršila bibliografska istraživanja bila bi srpskohrvatsko i slovenačko, jer su vojne publikacije za taj period uglavnom štampane na tim jezicima. Međutim, nije isključeno da su neka vojna izdanja jugoslovenskih autora prevedena na neki inostrani jezik, a zatim štampana u Jugoslaviji. Takva vojna izdanja kao i sva inostrana vojna dela prevedena na srpskohrvatski i slovenački jezik, trebalo bi takođe da nađu svoje mesto u ovoj bibliografiji.

Period između dva svetska rata nije istraživani i ne postoje nikakvi verodostojni podaci na osnovu kojih bi se prilikom istraživanja

³ Najveći deo bibliografske građe nalazi se u fondu Centra za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije; istraživanje dokumenata vršeno je i kod ostalih biblioteka u Beogradu, a pregledani su i istraženi i bibliotečki fondovi u Zagrebu, Puli, Rijeci, Zadru, Splitu, Dubrovniku, Cavtatu, Vršcu, Pančevu, Subotici, Novom Sadu, Nišu, Kragujevcu, Ljubljani, Mariboru, Skoplju, Cetinju i Titogradu, zapravo u onim bibliotekama gde se znalo ili pretpostavljalo da raspolazu dokumentima značajnim za ovu bibliografiju.

⁴ Bibliografska građa sređena je hronološkim redom, po godinama izlaska iz štampe, a unutar ovog rasporeda po azbučnom redu imena autora, odnosno naslova gde autori nisu poznati; azbučni a ne abecedni princip sređivanja bibliografske građe prihvaćen je zato što je ogromna većina vojnih izdanja obuhvaćenih ovom bibliografijom štampana ćirilničnim pismom.

bibliografske građe moglo služiti. Za sada, bez obimnijih istraživanja, ne bismo bili u stanju da pretpostavimo koliki je broj vojnih dela štampan u tom periodu.

Treća faza obuhvatila bi period drugog svetskog rata (1941—1945. godina). Bibliografska istraživanja vojnih publikacija iz tog vremena morala bi da se vrše uglavnom u dva pravca. Prvo, istraživanje vojnih publikacija NOV i POJ, štampanih na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti. Drugo, istraživanje vojnih publikacija kvislinških režima, štampanih na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti. Izdvajanje bibliografske građe tog perioda u dve posebne celine neophodno je iz više razloga, posebno što su vojne publikacije u toku NOB-a, odnosno NOV i POJ, beležile tadašnje događaje i obiluju važnim podacima na osnovu kojih se mogu rekonstruisati događaji i donositi zaključci o metodama i sredstvima borbe, rukovođenju, toku i rezultatima NOR-a i dr., dok su vojne publikacije kvislinških režima gotovo u celini izdavane pod uticajem neprijateljskih okupacionih snaga, te kao takve odražavaju vojnu i političku situaciju sa aspekta fašističkog režima.

Vojnoistorijski institut JNA izdao je 1964. godine *Bibliografiju izdanja NOR-a 1941—1945*. Ova bibliografija, pored ostalog, sadrži i izdanja jedinica, komandi i ustanova NOV i POJ (knjige, brošure i periodične publikacije) sa ukupno 4336 bibliografskih jedinica. Poznato je da su uslovi pisanja i izdavanja vojnih publikacija u toku NOR-a bili veoma teški, ali, kada se zna da je to bilo od neprocenjive važnosti u borbi protiv neprijatelja, onda su se i najveće teškoće prevazilazile. Zato brojka od 4336 bibliografskih jedinica koje identifikuju toliki broj vojnih izdanja u toku NOR-a, predstavlja jedinstvenu dokumentaciju u raznovrsnosti i bogatstvu vojnoizdavačke delatnosti u oslobodilačkoj borbi jugoslovenskih naroda. No, bez obzira na ovu impozantnu brojku bibliografskih jedinica, pred bibliografe, istoričare i druge naučne radnike postavlja se permanentan zadatak da i dalje istražuju tu oblast, jer postoji verovatnoća da još ima neotkrivenog materijala.

Što se tiče vojnih publikacija kvislinških režima koje su štampane na jezicima naših naroda i narodnosti, stvar stoji drugačije. Ova izdanja imaju određenu vrednost, kako sa političko-ideološkog stanovišta (sagledavanje izdajničke uloge kvislinga), tako i sa aspekta izučavanja strategije, taktike, psiholoških i drugih dejstava neprijatelja, pa bi ih trebalo istražiti i obraditi kao posebnu celinu. Bibliografija kvislinških vojnih izdanja bila bi značajan materijal za istoričare i sve druge koji se bave proučavanjem istorijskih zbivanja u Jugoslaviji u periodu drugog svetskog rata.

Za ovu fazu istraživačkog rada možemo izvesti i određen zaključak: vojna izdanja u NOR-u su istražena, sređena i štampana u »Bibliografiji izdanja NOR-a 1941—1945.«, s tim što će se nastojati da se, prema potrebi, štampaju dopune za neka naknadno otkrivena vojna izdanja; vojne publikacije kvislinških režima do sada nisu istraživane, a činjenica je da se one povremeno traže i koriste pa bi ih trebalo i istražiti.⁵

Četvrta faza istraživačkog rada obuhvatila bi period od završetka drugog svetskog rata 1945. pa dalje, najverovatnije do 1980. godine. Time bi se obuhvatile sve vojne publikacije štampane u SFRJ na jezicima jugoslovenskih naroda i narodnosti, kao i vojna dela jugoslovenskih autora koja su prevedena na neki strani jezik i štampana kod nas. Isto tako, bila bi obuhvaćena vojna dela inostranih autora prevedena na neki od jugoslovenskih jezika i štampana u Jugoslaviji, jer su i takva dela sastavni deo jugoslovenske vojnoizdavačke delatnosti. Pošto su vojna izdanja u toku NOR-a bibliografski istražena i obrađena, bibliografska istraživanja počela bi od 15. maja 1945. godine, tj. od dana završetka drugog svetskog rata u Jugoslaviji. Istraživanja bi se vršila paralelno za celokupnu vojnoizdavačku delatnost, i to za knjige, brošure, časopise, novine i sitan materijal. Selekcija istraženog materijala vršila bi se naknadno.

Na osnovu nekih indikacija (obavezni primerak u CVNDI, tematske, selektivne, skrivene i druge vojne bibliografije koje su do sada štampane), može se pretpostaviti da bi jugoslovenska vojna bibliografija za period 1945—1976. trebalo da obuhvati oko 10—15.000 bibliografskih jedinica. Taj broj bi se znatno uvećao ako bi obuhvatio period do 1980. godine, što bi bilo sasvim prihvatljivo jer bi se u tom vremenu završila prva bibliografska istraživanja, ukoliko bi se s njima intenzivno počelo 1979. godine.

Bibliografska obrada vojnih publikacija

Za bibliografsku obradu vojnih publikacija primenjivaće se međunarodni standardni bibliografski opis monografskih — neserijskih publikacija ISBD (M), koji je usvojen na međunarodnom nivou, a koji se od januara 1976. godine primenjuje i u Jugoslovenskom bibliografskom institutu za tekuću bibliografiju Jugoslavije. Svrha

⁵ U bibliografiju narodnooslobodilačke borbe SR Slovenije uvrštavaju se i vojne publikacije pripadnika nekadašnjih belogardejskih formacija, jer se smatra da, iako su često neobjektivno pisane, mogu da doprinesu boljem i objektivnijem osvetljavanju neke situacije, bitke ili akcije u istoriji NOB Slovenije.

obrade po navedenom međunarodnom standardu jeste da se na taj način obezbedi internacionalno reprezentovanje i upotreba opisnih informacija u bibliografijama. To praktično znači da bibliografije sačinjene u jednoj zemlji mogu razumeti i lica u drugoj zemlji. Isto tako, bibliografske informacije sačinjene u ma kojoj zemlji mogu se priključiti kartotekama raznih vrsta u kojima su sadržane slične informacije drugih zemalja. Naposletku, takav način bibliografske obrade može se, uz neznatne izmene, pretvoriti u mašinski čitljiv oblik. Naravno, sve to odnosi se samo na publikacije novijeg porekla. Prema tome, ovaj se standard ne odnosi na vojnu bibliografiju Jugoslavije za period do 1918. godine, jer su vojne publikacije toga perioda štampane različitim pismima, pravopisima i dijalektima. Obrada bibliografske građe vršila bi se »de visu«. Za one bibliografske jedinice koje se ne bi mogle obraditi po tom principu dala bi se napomena o izvoru iz kojeg su podaci uzeti. Za vojne publikacije, osim bibliografskog opisa, radile bi se i kraće beleške, anotacije o sadržaju publikacije, s tim da se to ne bi radilo za one vojne publikacije iz čijeg se naslova može lako zaključiti o kakvoj se sadržini radi. Bibliografske jedinice imale bi još i podatak o lokaciji vojne publikacije. Taj podatak je veoma značajan za svakog naučnoistraživačkog radnika, pošto ga odmah upućuje na ustanovu u kojoj se dotična publikacija nalazi. Nakon izvršene bibliografske obrade određenog perioda, bibliografska građa bi se sakupljala na jednom mestu gde bi se vršila stručna klasifikacija i redakcija.⁶

Sistematizacija bibliografske građe

Bibliografska građa za period 1748—1918. godina je sređena u prvom stepenu sistematizacije po godinama, tj. hronološkim redom, a u drugom stepenu po azbučnom redu autora ili po naslovima, ukoliko autori nisu poznati. Za ostale periode (1919—1941, 1941—1945, 1945—1978) bibliografska građa bi se mogla sistematizovati po naučnim oblastima, odnosno prema klasifikacionom sistemu univerzalne decimalne klasifikacije (UDK). Takav način sređivanja za sada je najprihvatljiviji, kako u našem tako i u međunarodnom komuniciranju naučnim informacijama. Njime se postiže grupisanje bibliografske građe jedne naučne oblasti na jednom mestu, što korisnicima najviše i odgovara, a svaki drugi zahtev korisnika može se zadovoljiti pomoćnim instrumentima — registrima.

⁶ U 1979. godini najverovatnije će početi istraživanje i bibliografska obrada vojnih publikacija iz perioda 1945—1978. godina.

Bibliografske jedinice, u principu, obrađuju se originalnim jezikom i pravopisom, a ukoliko se vrši neko osavremenjavanje, onda se vodi računa da se ne povredi jezik i stilske karakteristike. Vojna izdanja za period do 1918. godine obrađivana su jezikom i pravopisom kojim su štampana originalna dela. Transliteracija i transkripcija vršene su u izuzetnim slučajevima. Prilikom izrade pomoćnih instrumenata zastupljena je latinica, što je uslovalo i abecedni princip njihovog sređivanja. Prilikom izrade jugoslovenske vojne bibliografije za period od 1918. godine sva vojna izdanja bila bi propisana latinicom, što je u duhu savremene vojnoizdavačke delatnosti u našoj zemlji. Transliteracija i transkripcija primenjivali bi se svuda gde to bude neophodno, kako bi se očuvala jedinstvenost jezika i pravopisa.

Danas u modernim armijama postoje specijalna odeljenja ili odseci čiji je osnovni zadatak da sistematski prate vojnoizdavačku delatnost, da vrše bibliografska istraživanja i izdaju vojnu bibliografiju svoje zemlje. U JNA, pri Centru za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije (CVNDI), od pre četiri godine predviđen je »referat za tekuću i retrospektivnu vojnu bibliografiju, spomenike kulture i retku vojnu knjigu«. Ovim referatom i uz angažovanje spoljnih saradnika stvoreni su uslovi da u Centru za vojnonaučnu dokumentaciju i informacije otpočne sistematski rad na prikupljanju, obradi i sistematizaciji bibliografske građe i izradi jugoslovenske vojne bibliografije za period od 1919. godine. Pri tome valja ukazati da sve republičke i pokrajinske narodne biblioteke u svome sastavu imaju bibliografska odeljenja koja prate celokupnu izdavačku delatnost republika, odnosno pokrajina i koja izdaju tekuće i retrospektivne bibliografije.

Za izradu bilo koje bibliografije, pa i vojne, teško se mogu precizno planirati finansijska sredstva. Jer, u bibliografskoj delatnosti već na samom početku istraživanja postoji neizvesnost u pogledu obima građe koja će se istražiti. No, bez obzira na to, ipak postoje neki indikatori na osnovu kojih se približno mogu planirati i finansijska sredstva. Naime, obezbeđivanje materijalno-finansijskih sredstava za bibliografska istraživanja trebalo bi vršiti u dve etape. U prvoj bi se obezbedila materijalno-finansijska sredstva za istraživanja bibliografske građe, obradu, jezičku i stručnu redakciju, sređivanje i daktilografske poslove; u drugoj etapi za štampanje i izdavanje. Izvesne uštede mogle bi se postići ako bi se za istraživanja i obradu bibliografske građe koristili spoljni saradnici.

Što se tiče naziva bibliografije, izvršene su šire konsultacije (kod republičkih i pokrajinskih narodnih biblioteka i sličnih institucija u zemlji), pa je odlučeno da svi tomovi ove bibliografije nose naslov: *Jugoslovenska vojna bibliografija*.

*

Na kraju treba naglasiti da vojna izdanja predstavljaju smotru razvoja vojnonaučne misli jednog naroda, pri čemu je vojna bibliografija zbir i izraz te vojne misli. Vojne publikacije određenog perioda izražavaju stanje vojnih nauka, njihovo kretanje i tendencije razvoja. Zato se i kaže da bez vojne bibliografije ne može biti u današnje vreme celovitog vojnonaučnog i istraživačkog rada. Osim toga, vojna bibliografija odražava ukupne stvaralačke napore vojnih mislilaca.

U našoj armiji postoje značajna ali ne i celovita ostvarenja iz bibliografske delatnosti. Stoga je krajnje vreme da se preduzmu odgovarajuće mere kako bismo u doglednom vremenu imali kompletnu jugoslovensku vojnu bibliografiju. Ona bi korisno poslužila u vojnonaučne svrhe, prvenstveno vojnonačnim ustanovama i pojedincima koji se bave proučavanjem razvoja vojnonačne misli, vojnom istorijom, istorijom i razvojem JNA i istorijom njenih vidova i rodova, kao i za izučavanje borbenih tradicija jugoslovenskih naroda i narodnosti.